
Kommunenes forvaltning av alkoholoven 2007

Hege Cesilie Lauritzen

1. Innledning.....	2
2. Datagrunnlag	3
3. Kommunale salgsbevillinger.....	4
3.1 Antall salgssteder	4
3.2 Ølmonopol.....	6
3.3 Vinmonopol.....	8
4. Kommunale skjenkebevillinger.....	9
4.1 Antall skjenkesteder	9
4.2 Andre typer av skjenkebevillinger	12
5. Bevillingspraksis knyttet til salgs- og skjenkebevingene	13
5.1 Kommuner uten salgs- og skjenkesteder.....	13
5.2 Tak på antall salgs- og skjenkebevillinger	14
5.3 Bevillingsperiode	15
5.4 Normaltid og maksimaltid for salgs- og skjenkesteder.....	15
5.5 Vilkår knyttet til salgs- og skjenkebevingene	18
5.6 Avslag på søknader om salgs- og skjenkebevillinger	18
5.7 Klagerett	19
6. Kontroll og sanksjoner knyttet til bevingene	20
6.1 Kontrollutvalgene i kommune.....	20
6.2 Gjennomføring av kontroll i kommunene.....	20
6.3 Avdekkede overtredelser.....	21
6.4 Inndragelse av salgs- eller skjenkebeving.....	22
7. Kommunale handlingsplaner.....	23
Litteraturliste	24

1. Innledning

I alkohollovens formålsparagraf (§ 1-1 i Alkoholloven av 2.juni 1989) fremgår det at hensikten med regulering av innførsel og omsetning av alkoholholdig drikke er i størst mulig utstrekning å begrense de samfunnsmessige og individuelle skader som alkoholbruk kan innebære. I følge loven kan alkohol med over 2,5 volumprosent bare selges eller skjenkes av de som har fått tildelt særskilt offentlig tillatelse (bevilling). Loven opererer med fire ulike former for bevilling: salg, skjenking, engrossalg og tilvirkning. Et viktig og sentralt virkemiddel for å begrense skadevirkningene er det kommunale bevillingssystemet. Begrunnelsen for at beslutningsmyndighet ligger på kommunalt nivå, er at det er kommunene som kjenner sin egen situasjon best. De er derfor best skikket til å fatte avgjørelser om alkohol skal omsettes, og hvordan den eventuelt skal omsettes i egen kommune. Dette er et prinsipp som går helt tilbake til 1800-tallet (Hauge 1998).

Målet med SIRUS sin årlige undersøkelse er å kartlegge hvordan kommunene forvalter alkoholloven. Det samles derfor inn data som omfatter opplysninger fra hver enkelt kommune om omsetningsordninger for alkohol (både salg og skjenking), kommunale reguleringer knyttet til bevillingene, kontrollvirksomheten og om avdekkede overtredelser og sanksjoner ved brudd på regelverket. I tillegg samles det inn opplysninger om omsatt mengde alkohol og kommunale avgifter.

Undersøkelsen, som har fått navnet "Kommunenes forvaltning av alkoholloven", ble igangsatt i 1989 av det daværende Rusmiddeldirektoratet. Resultatene fra kartleggingene ble presentert i de årlige statistikkpublikasjonene "Kommunenes rusmiddelarbeid" i 1996 og 1997, "Kommunenes forvaltning av alkoholloven" og i 1998, 1999 og 2000. Deler av undersøkelsen har samtidig blitt publisert i den årlige statistikkpublikasjonen "Rusmidler i Norge". Det ble i 2002 utarbeidet en større rapport basert på disse dataene som er samlet inn i perioden 1996-2000: "Bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel. En evaluering av endringene i alkoholloven i 1997" (Hauge og Lohiniva 2002). Formålet var å finne ut i hvilken grad endringene hadde forandret bevillingspraksisen i kommunene. Evalueringen var basert både på kvantitative data innhentet fra den årlige spørreundersøkelsen og kvalitative intervjuer med ansatte i kommunene. Kort skissert var hovedkonklusjonene at de målbare endringene i bevillingspraksisen var beskjedne etter lovendringene, men de ansatte som ble intervjuet ga likevel uttrykk for at kravet om økonomisk vandel hadde ført til ryddigere forhold i bransjen

Fra 2001 er ikke lenger dataene utgitt som egen publikasjon, men resultatene publiseres som nettrapport på SIRUS sin hjemmeside. Årets rapport er en bearbeidelse og en oppdatering av de tidligere nettversjonene hvor de fleste av tabellene er presentert i teksten, men enkelte steder er det lenker i teksten til større tabeller og/eller til oversikter over hvilke kommuner tabellen omfatter. Disse hyperlenkene er markert med blå tekst. Samtlige tabeller fra undersøkelsen er også tilgjengelig som vedlegg i Excel format på vår nettside www.sirus.no.

Rapporten er inndelt i seks hoveddeler. Første delen omfatter data vedrørende bevilling for detalj salg (hovedsakelig salg av alkoholholdig drikk gruppe 1 i dagligvarebutikker, ølmonopol og vinmonopol), andre del dreier seg om bevilling for skjenkning, deretter presenteres data knyttet

til reguleringer av bevillingene før vi i rapportens siste del presenterer kommunenes bruk av kontroll og reguleringer knyttet til både salg og skjenkning av alkohol.

2. Datagrunnlag

Opplysningene er samlet inn ved hjelp av et spørreskjema som ble sendt til samtlige av landets kommuner i begynnelsen av hvert år. Kommunene blir bedt om å angi situasjonen ved utgangen av foregående år. En stor del av spørsmålene har vært de samme siden 1989, noe som gir mulighet for å sammenlikne resultatene over tid. Men nye spørsmål har også blitt introdusert, særlig etter at alkoholoven ble endret i 1997.

Fra 1989 til 1995 var det Statistisk sentralbyrås (SSB) ansvar å samle inn data om antall salg - og skjenkesteder. Ansvar for datainnsamling ble overtatt av det daværende Rusmiddeldirektoratet i 1996. Ved opprettelsen av Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) i 2001 hvor dokumentasjonsavdelingen i Rusmiddeldirektoratet ble slått sammen med Statens institutt for alkohol og narkotikaforskning (SIFA), ble ansvaret for den årlige undersøkelsen overtatt av SIRUS.

Skjemaet og følgebrev er som i de tidligere årene sendt til en navngitt person i kommunen som primært har som oppgave å jobbe med bevillingssaker. I 2006 benyttet vi for første gang et nettbasert elektronisk spørreskjema utarbeidet av firmaet Quest Back AS. Det betyr at hver respondent fikk tilsendt en e-post med lenke inn til sitt skjema på Internett. I de tilfeller hvor respondenten ikke var en navngitt person, ble henvendelsen sendt til kommunenes elektroniske postmottak. Første utsendelse ble sendt i mars 2006 og etter gjentatte purringer ble de innsamlede dataene overført automatisk til statistikk programmet SPSS.

Svarprosenten har i samtlige år ligget på mellom 95 og 99 prosent. Antall kommuner i 2006 var 431, hvorav 406 kommuner besvarte årets skjema. For de 25 kommunene som ikke besvarte skjemaet for 2006, er det tatt utgangspunkt i dataene som ble samlet inn året før, eller siste gang kommunen besvarte skjemaet. Av de 25 kommunene som ikke besvarte skjemaet for 2006, var det bare Tvedestrand som heller ikke hadde besvart fjorårets skjema. Tvedestrand besvarte skjemaet siste gang i 2004. At ikke alle kommunene har bevart siste års skjema, kan innebære at det er en liten feilrapportering i talloppgavene.

3. Kommunale salgsbevillinger

3.1 Antall salgssteder

Den 1. juli 2005 trådte det i kraft en rekke endringer i alkoholloven og alkohollovens forskrifter. Det ble blant annet innført et nytt system for inndeling av alkoholholdig drikk jf.

alkoholforskriften § 1-1. Tidligere var alkoholholdige drikkevarer inndelt etter produksjonsmetode som øl, vin og brennevin. Inndelingen av alkoholholdig drikk i alkoholtypene øl, vin og brennevin ble erstattet av kategorisering etter alkoholstyrke, slik at alkoholholdig drikk med samme alkoholinnhold likebehandles (Definisjonen av brennevin opprettholdes imidlertid, da loven inneholder en rekke særregler knyttet til brennevin). Regelverket for salg og skjenking knytter seg nå til alkoholholdig drikk med høyst 4,7 volumprosent alkohol (alkoholholdig drikk gruppe 1), alkoholholdig drikk med lavere alkoholinnhold enn 22 volumprosent (alkoholholdig drikk gruppe 2) og alkoholholdig drikk med 22 volumprosent alkohol eller mer (alkoholholdig drikk gruppe 3).

Ny kategorisering	Tidligere kategorisering
Alkoholholdig drikk gruppe 1 All drikk med høyst 4,7 volumprosent	Øl
Alkoholholdig drikk gruppe 2 All drikk over 4,7 om mindre enn 22 volumprosent	Sterkøl og vin
Alkoholholdig drikk gruppe 3 All alkoholholdig drikk mellom 22 og 60 volumprosent	Brennevin

Figur 1. Oversikt over gruppering av alkoholholdig drikk

Alkohollovens § 1-4 definerer salg som "overdragelse av alkoholholdig drikk til forbrukere for drikking utenfor salgsstedet." Etter alkohollovens § 3-1 kan alkoholholdig drikk bare selges av dem som har bevilling til dette. Foruten å gi eller avslå en søknad om salgsbevilling kan kommunene bestemme hvordan salget av alkoholholdig drikk gruppe 1 (over 2,5 og høyst 4,7 volumprosent alkohol) skal foregå, for eksempel i dagligvarebutikk eller ølmonopol. Har kommunen vinmonopolutsalg, må det ifølge alkohollovens § 3-1, tredje ledd også gis bevilling til salg av alkoholholdig drikk gruppe 1.

Tabell 1 viser utviklingen av antall salgssteder for alkohol i Norge fra 1980. Kategorien "Brennevin og vin" tilsvarer antall vinmonopolutsalg. Kategorien "Vin" viser til kommuner over et visst antall innbyggere som tidligere ikke fikk lov til å selge brennevin, og derfor opprettet enkelte kommuner vinmonopol som bare hadde lov til å selge vin. Denne ordningen opphørte imidlertid i praksis 1986. Kategorien "Alt slags øl" og "Alkoholholdig drikk gruppe 1" er salg av f eks øl, cider og "rusbrus" i dagligvarebutikker. I vårt spørsmål til kommunene om antall salgssteder skal salgsbevillinger som er gitt for en bestemt del av året eller for en enkelt anledning ikke tas med.

Tabell 1
Antall salgssteder for alkohol fordelt på bevillingskombinasjon
1980-2006

	Brennevin og vin (og sterkøl fra 1993)	Vin	Alt slags øl	Alkoholholdig drikk gruppe 1 (over 2,5 og høyst 4,7)	Totalt
1980	87	5	1 768	2 869	4 729
1981	88	5	1 721	2 768	4 582
1982	88	4	1 684	2 800	4 576
1983	88	4	1 685	2 744	4 521
1984	90	2	1 795	2 828	4 715
1985	92	1	1 877	3 128	5 098
1986	94	0	1 940	3 236	5 270
1987	98	0	1 993	3 183	5 274
1988	104	0	1 869	3 202	5 175
1989	106	0
1990	106	0	1 722	3 239	5 067
1991	110	0	1 837	3 123	5 070
1992	109	0	1 865	3 027	5 001
1993	110	0	.	4 775	4 885
1994	110	0	.	4 665	4 775
1995	112	0	.	4 524	4 636
1996	112	0	.	4 676	4 788
1997	114	0	.	4 565	4 679
1998	120	0	.	4 448	4 568
1999	130	0	.	4 411	4 541
2000	140	0	.	4 413	4 554
2001	156	0	.	4 430	4 586
2002	176	0	.	4 325	4 501
2003	188	0	.	4 299	4 487
2004	195	0	.	4 361	4 556
2005	198	0	.	4 314	4 512
2006	211	0	.	4 281	4 492

Note: Salgssteder for kun lettøl er ikke tatt med.

Fra 1. mars 1993 ble sterkøl bare tillatt solgt fra AS Vinmonopolet.

Statistisk sentralbyrå samlet ikke inn oppgaver over antall salgssteder for øl i 1989.

Kilder: Statistisk sentralbyrå, AS Vinmonopolet og Statens institutt for rusmiddelforskning

Fra 1.mars 1993 ble det bestemt at sterkøl, altså øl med alkoholprosent på over 4,7 volumprosent, som tidligere ble solgt i dagligvarebutikker, bare skal selges fra vinmonopolbutikker. Alkoholholdig frukt-drikk (f eks "rusbrus") ble fram til 2002 omsatt på vinmonopolbutikker. Etter en avgjørelse i EFTA-domstolen om at alle alkoholholdige varer med samme styrke skulle ha like vilkår, ble salget av "rusbrus" 1.januar 2003 flyttet til dagligvare butikker med salgsbevilling.

I 2006 ble det gitt bevillinger til salg av alkoholholdig drikk med høyst 4,7 volumprosent alkohol (alkoholholdig drikk gruppe 1) i samtlige kommuner. Til sammen oppga kommunene at det fantes 4 281 salgssteder. Tas de 211 vinmonopolbutikker med, hadde vi i 2006 til sammen 4 492 utsalgssteder av alkohol i Norge. Sammenlignet med antall salgssteder for 26 år siden, er det 237 færre salgssteder for alle typer alkohol i 2006. Årsaken til nedgangen av antall salgssteder for alkoholholdig drikk gruppe 1, skyldes ikke en mer restriktiv salgspolitikk fra kommunenes side, men en nedgang i antall dagligvareforretninger (Hauge & Lohiniva 2002).

Tabell 2
Antall salgssteder for alkoholholdig drikk gruppe 1 (over 2,5 og høyst 4,7 volumprosent)
fordelt på fylke, 1997-2006

Fylke	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Østfold	256	244	233	224	214	220	205	205	190	193
Akershus	310	309	304	285	286	285	283	277	280	298
Oslo	472	448	408	395	424	402	402	396	367	357
Hedmark	263	242	242	228	206	214	203	207	204	201
Oppland	288	267	260	255	246	237	229	244	238	231
Buskerud	248	234	212	223	220	213	216	209	211	206
Vestfold	172	167	164	150	150	145	148	151	150	145
Telemark	190	182	179	190	185	181	181	180	168	175
Aust-Agder	136	126	130	128	128	128	124	125	132	123
Vest-Agder	149	151	156	152	156	163	165	162	165	165
Rogaland	285	285	282	302	316	308	316	306	302	315
Hordaland	463	449	439	450	436	407	404	423	423	413
Sogn og Fjordane	169	176	156	160	171	170	160	177	175	171
Møre og Romsdal	217	221	249	274	275	265	276	297	311	300
Sør-Trøndelag	282	270	277	262	258	253	249	245	261	252
Nord-Trøndelag	168	168	160	156	144	147	148	148	153	150
Nordland	283	275	287	279	303	304	292	306	297	295
Troms	108	122	162	190	192	179	186	187	180	179
Finmark	106	112	111	110	120	115	112	116	107	112
Totalt	4565	4 448	4 411	4 413	4 430	4 336	4 299	4 361	4 314	4 281

I tabell 3 gis en oversikt over antall salgssteder fordelt på kommune.

[Tabell 3 Antall salgssteder fordelt på kommuner i 2006.](#)

3.2 Ølmonopol

Samtlige av landets kommuner har i dag salg av alkoholholdig drikk gruppe 1 og i de fleste kommuner selges dette i dagligvarebutikk. Kommunene har imidlertid anledning til å beslutte at det skal selges gjennom såkalte kommunale "ølmonopol". Dette er omtalt i alkohollovens § 3-1, annet ledd; "Salg av annen alkoholholdig drikk enn nevnt i første ledd kan bare foretas på grunnlag av kommunal bevilling, eller på grunnlag av tillatelse som nevnt i § 3-1a. Det gjelder også der salget skal drives av et selskap som helt eller delvis eies av kommunen. Bevillingen gjelder for et bestemt lokale og en bestemt type virksomhet. Salgsbevilling kan ikke utøves sammen med skjenkebevilling i samme lokale."

Tabellen nedenfor viser at for alkoholholdig drikk gruppe 1 viser at 96 % av salget skjer gjennom dagligvarebutikk.

Tabell 4
Antall salgssteder for alkoholholdig drikk gruppe 1, fordelt på type salgssted og fylke, 2006

Fylke	Daglig- varebutikk	Kommunalt ølmonopol	Privat ølmonopol	Privat ølutsalg	Andre ordninger	Totalt
Østfold	188	0	0	2	3	193
Akershus	284	0	0	7	7	298
Oslo	353	0	0	3	1	357
Hedmark	196	0	0	3	2	201
Oppland	225	0	1	3	2	231
Buskerud	200	0	1	1	4	206
Vestfold	145	0	0	0	0	145
Telemark	167	0	0	4	4	175
Aust-Agder	121	0	0	2	0	123
Vest-Agder	162	1	0	1	1	165
Rogaland	311	0	0	4	0	315
Hordaland	411	0	0	0	2	413
Sogn og Fjordane	166	2	1	1	1	171
Møre og Romsdal	292	2	0	3	3	300
Sør-Trøndelag	249	0	0	1	2	252
Nord-Trøndelag	146	0	0	0	4	150
Nordland	282	0	6	7	0	295
Troms	177	0	0	2	0	179
Finnmark	109	0	1	0	2	112
Totalt	4 184	5	10	44	38	4 281

I 2006 var det 5 kommuner som solgte alkoholholdig drikk gruppe 1 gjennom kommunal ølmonopolordning (Førde, Hareid, Lyngdal, Sogndal og Ulstein). Disse kommunene rapporterte alle at de hadde ett utsalg hver. I perioden 1993 til 2005 har antall kommuner med kommunalt ølmonopol variert fra 8 kommuner i 1993 til 12 kommuner i 1998, for så igjen å gradvis synke til 5 kommuner i 2006.

Bevillinger kan også gis til private "ølmonopol" som er butikker som bare har adgang til å selge alkoholholdig drikk gruppe 1 og eventuelt mineralvann og bestemte andre varer. Når det gjelder private ølmonopol har det over lengre tid vært en tendens til at flere kommuner har avviklet disse. I 2006 var det 10 kommuner som oppga at de hadde slike utsalg.

Videre viser tabell 4 at 44 kommuner i 2006 oppga at de hadde private ølutsalg. Disse var som oftest drevet av bryggerier. Det var dessuten 38 kommuner som oppga at de ordner salg av alkoholholdig drikk gruppe 1 på andre måter. I mange tilfeller vil dette være salgssteder knyttet til hytte/campingutleie, men de fleste kommunene avstår fra å oppgi hvilke andre typer av salgssteder som finnes.

3.3 Vinmonopol

Salg av brennevin, vin og øl med alkohol med 4,75 volumprosent alkohol og over skal bare selges på vinmonopolbutikker på grunnlag av kommunal bevilling (alkoholloven § 3-1). I 2006 var det 211 vinmonopol i Norge.

Tabell 5
Antall vinmonopolbutikker fordelt på fylke
1993-2006

Fylke	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Østfold	6	6	6	6	6	6	6	6	6	7	7	7	7	9
Akershus	11	11	11	11	11	11	13	14	16	18	18	19	19	19
Oslo	17	17	17	17	17	18	19	19	20	20	21	21	22	23
Hedmark	4	4	4	4	5	5	6	6	6	7	8	9	9	9
Oppland	5	5	5	5	5	5	5	5	7	7	8	8	9	10
Buskerud	5	5	5	5	5	5	5	6	7	8	8	9	9	9
Vestfold	5	5	5	5	5	5	5	6	6	6	6	6	6	6
Telemark	5	5	5	5	5	5	5	6	6	8	8	8	8	9
Aust-Agder	1	1	1	1	1	2	2	3	4	5	6	6	6	6
Vest-Agder	3	3	3	3	3	3	3	4	4	5	5	5	5	6
Rogaland	6	6	6	6	6	6	7	8	9	10	11	11	11	11
Hordaland	7	7	9	9	9	9	11	11	15	17	18	18	19	19
Sogn og Fjordane	3	3	3	3	3	4	4	4	5	7	7	7	7	8
Møre og Romsdal	3	3	3	3	3	4	6	7	8	9	10	10	10	13
Sør-Trøndelag	8	8	8	8	8	8	8	8	9	10	12	13	13	15
Nord-Trøndelag	4	4	4	4	4	5	5	5	5	5	6	7	7	7
Nordland	9	9	9	9	9	9	9	9	10	12	13	14	14	15
Troms	4	4	4	4	4	5	5	7	7	8	9	9	9	9
Finmark	4	4	4	4	5	5	6	6	6	7	7	8	8	8
Totalt	110	110	112	112	114	120	130	140	156	176	188	195	198	211

Kilde: AS Vinmonopolet

Det var en moderat økning i antall vinmonopolbutikker i perioden 1980-1997. Det har siden 1997 vært en økning på mellom 10 og 20 vinmonopolutsalg per år frem til 2003. Fra 2003 til 2006 har det vært en økning med ytterligere 23, til 211 i alt. Ved utgangen av 2006 var 198 av disse selvbetjente butikker. Tidligere var det departementet som fastsatte antall salgsbevillinger for Vinmonopolet og fordelingen av disse, men denne ordningen ble opphevet i 2005. Det er nå Vinmonopolet som selv bestemmer om det skal søkes om bevilling til opprettelsen av vinmonopolutsalg i en kommune. Det er allikevel den enkelte kommunes som til sist bestemmer om de vil ha Vinmonopol, eventuelt hvor mange og beliggenheten av disse (alkoholloven § 3-3).

4. Kommunale skjenkebevillinger

Når det gjelder skjenking av alkohol er kommunene enerådende. I alkoholoven § 1-7 heter det: "Bevilling for salg og skjenkning gis av kommunene med mindre det gis statlige bevilling." Statlige skjenkebevillinger som bevilling på innenlands fly, på tog og båt i kollektivtrafikk, på cruiseskip og i Forsvarets befalsmesser hvor departementet har bevillingsrett etter alkoholovens §§ 5-2 og 5-3, omtales ikke i rapporten.

4.1 Antall skjenkesteder

Med skjenking forstås salg for drikking på stedet (alkoholoven § 1-4, annet ledd). På samme måte som ved detaljsalg, er det kommunestyret som gir bevilling til skjenking. En bevilling kan gjelde alle typer alkohol eller for eksempel bare vin og øl (alkoholholdig drikk gruppe 1 & 2). Dersom det gis bevilling for skjenkning av brennevin, (alkoholholdig drikk gruppe 3), må det også gis bevilling for øl og vin.

Kommunene blir spurt om antall skjenkesteder med kommunal bevilling. Det understrekes at antallet ikke skal inneholde bevillinger som bare gjelder skjenkning til deltakere i sluttet selskap (alkoholoven § 4-2, annet ledd), statlige bevillinger (alkoholoven §§ 5-2 og 5-3) og ambulerende skjenkebevillinger (alkoholoven § 4-5) eller bevillinger som gis for en bestemt del av året eller for en bestemt anledning (alkoholoven § 1-6, tredje ledd). Tabell 6 viser en oversikt over antall skjenkesteder fordelt på bevillingskombinasjon fra 1980 og til og med 2006.

Tabell 6

**Antall skjenkesteder for alkohol med kommunal bevilling
fordelt på bevillingskombinasjon, 1980-2006**

	Gruppe 3 høyst 60 volumprosent	Gruppe 2 høyst 22 volumprosent	Gruppe 1 høyst 4,7 volumprosent	Totalt
1980	592	1 301	546	2 439
1981	632	1 305	535	2 472
1982	691	1 282	478	2 451
1983	733	1 419	454	2 606
1984	763	1 614	428	2 805
1985	863	1 820	436	3 119
1986	941	1 945	371	3 257
1987	1 117	2 137	392	3 646
1988	1 267	2 265	282	3 814
1989
1990	1 730	2 527	317	4 574
1991	1 683	2 690	271	4 644
1992	1 878	2 631	184	4 693
1993	2 030	2 587	158	4 775
1994	2 333	2 646	182	5 161
1995	2 512	2 635	161	5 308
1996	3 019	2 477	140	5 636
1997	3 473	2 392	105	5 970
1998	3 613	2 359	89	6 061
1999	3 925	2 259	68	6 252
2000	4 312	1 986	57	6 355
2001	4 653	1 850	44	6 547
2002	4 889	1 809	60	6 758
2003	5 198	1 765	35	6 998
2004	5 695	1 366	31	7 092
2005	5 668	1 429	27	7 124
2006	5 914	1 259	94	7 267

Note: Skjenkesteder for kun lettøl, korttids og ambulerende bevillinger (skjenking ved spesielle anledninger) er ikke tatt med.

Statistisk sentralbyrå samlet ikke inn oppgaver over antall skjenkesteder for brennevin, vin og øl i 1989.

Statistikken omfatter også skjenkesteder på turist- og høyfjellshoteller, som inntil 1997 hadde statlig bevilling

Det har vært en kraftig økning i antall skjenkesteder siden 1980 - fra 2 439 til 7 267 i 2006. Dette er en tredobling av antall skjenkesteder på en periode på 26 år.

Fra åttitallet og frem til i dag har en stadig større andel av skjenkestedene fått anledning til å skjenke brennevin (gruppe 3). I 1980 hadde 592 av de i alt 2 439 skjenkestedene bevilling til å skjenke brennevin, vin og øl (24 %), mens antallet i 2006 har steget til 5 912 av 7 267 skjenkesteder (81 %). Det har blitt langt færre skjenkesteder som bare har bevilling til å skjenke alkoholholdig drikk gruppe 1. Mens det i 1980 og 1990 var henholdsvis 27 og 9 prosent av skjenkestedene som bare hadde bevilling til å selge alkoholholdig drikk gruppe 1, var andelen sunket til under 1 prosent i 2006.

Tabellen 7 viser antall skjenkesteder fordelt på bevillingskombinasjon og fylke. Skjenkesteder som bare har bevilling for alkoholgruppe 1 er svært få. Oslo, Troms og Aust-Agder har ingen skjenkesteder som bare kan servere alkohol med høyest alkoholvolum på 4,7 %. I Buskerud, Telemark, Vest-Agder og Rogaland har ca 3 % av samtlige skjenkesteder bevilling til bare å

skjenke alkohol i alkoholgruppe 1, mens i Nord-Trøndelag har 6 % bevilling til bare å skjenke alkohol med maks 4,7 alkoholvolum.

Tabell 7
Antall skjenkesteder for alkohol med kommunal bevilling
fordelt på bevillingskombinasjon og fylke, 2006

Fylke	Gruppe 3 høyst 60 volumprosent	Gruppe 2 høyst 22 volumprosent	Gruppe 1 høyst 4,7 volumprosent	Totalt
Østfold	286	70	4	360
Akershus	374	61	1	436
Oslo	1 013	58	0	1 071
Hedmark	240	42	6	288
Oppland	337	101	7	445
Buskerud	341	51	13	405
Vestfold	268	53	1	322
Telemark	236	33	8	277
Aust-Agder	148	40	0	188
Vest-Agder	134	58	5	197
Rogaland	308	112	15	435
Hordaland	452	106	1	559
Sogn og Fjordane	151	81	1	233
Møre og Romsdal	257	110	3	370
Sør-Trøndelag	371	105	2	478
Nord-Trøndelag	171	30	13	214
Nordland	396	50	10	456
Troms	289	77	0	366
Finmark	142	21	4	167
Total	5 915	1 259	94	7 267

I tabell 8 gis en oversikt over antall skjenkesteder fordelt på kommune.

[Tabell 8 Antall skjenkesteder fordelt etter kommune i 2006.](#)

Det er Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim og Tromsø som er de byene i Norge som har flest skjenkesteder. Til sammen utgjør antall skjenkesteder i de største byene 28 % av samtlige skjenkesteder i 2006.

Tabell 9
Antall skjenkesteder for alkohol med kommunal bevilling
fordelt på de byene med flest
bevillinger
1990-2006

	Oslo	Bergen	Stavanger	Trondheim	Tromsø
1990	597	130	94	142	69
1991	629	131	95	153	75
1992	660	141	104	173	79
1993	684	115	114	120	85
1994	707	116	119	162	113
1995	757	140	122	156	130
1996	815	157	116	159	151
1997	865	176	127	169	160
1998	958	250	132	175	72
1999	960	260	125	183	76
2000	915	261	153	189	150
2001	926	265	161	209	176
2002	947	265	159	214	188
2003	945	295	159	216	208
2004	944	298	158	226	198
2005	999	320	167	239	206
2006	1071	313	173	271	221

I perioden 1990 og fram til 2006 har antall skjenkesteder i de største byene økt fra til sammen 1 032 til 2 049 - en fordobling. I motsetning til de andre byene, har Bergen hatt en liten reduksjon i 2006. Økning for alle landets kommuner, i samme perioden, har vært på 63 % (fra 4 574 til 7 267).

4.2 Andre typer av skjenkebevillinger

Kommunen kan gi en eller flere bevillinger som ikke er knyttet til et bestemt skjenkested – såkalt ambulerende skjenkebevilling (alkoholloven § 4-5). I disse tilfeller gjelder bevillingen et sted som godkjennes for en enkelt anledning og for skjenking til deltakere i et sluttet selskap. Ambulerende bevillinger må avgrensnes mot såkalt bevillingsløs skjenking. Dersom det arrangeres fest i et lokale som er leid til ovennevnte formål, stilles det ikke krav om skjenkebevilling. Det er imidlertid en forutsetning at vertskapet eller det sluttede selskap i fellesskap står for innkjøp og servering av drikkevarerne på egen bekostning. I 1995 hadde 317 kommuner gitt ambulerende bevilling, mens dette i 2006 gjaldt 382 kommuner som til sammen har gitt 8 767 bevillinger. Spørsmålet om antall ambulerende bevillinger er første gang stilt kommunene i 2006.

Kommunen kan for eksempel gi for alders- og sykehjem bevilling til å skjenke alkohol, og 76 kommuner hadde gjort dette i 2006. Syv kommuner oppgir å ha gitt skjenkebevilling til frisørsalonger, åtte til SPA og fem kommuner oppgir å ha gitt skjenkebevilling til foretninger f eks møbelforetning.

5. Bevillingspraksis knyttet til salgs- og skjenkebevillingene

En viktig intensjonene med alkoholoven er å regulere salg og skjenking for å begrense skadeomfanget alkoholbruk kan forårsake. Alkoholoven regulerer tilgjengeligheten av alkohol blant annet gjennom bevillingssystemet, ved fastsettelse av vilkår for hvordan salg og skjenking skal skje, samt kontroll med at vilkårene blir overholdt. Ved revisjonen av alkoholoven i 1997 fikk kommunene økt mulighet til å regulere salg og skjenking av alkohol i egen kommune.

5.1 Kommuner uten salgs- og skjenkesteder

Den enkelte kommune har mulighet til å regulere antall salgs- og skjenkesteder, det vil si at de kan bestemme at det ikke skal forekomme salg eller skjenking av alkohol. Tabell 10 viser utviklingen av antall kommuner som ikke hadde salgs- eller skjenkesteder fra 1980 til 2006.

Tabell 10
Antall kommuner uten salgs- eller skjenkesteder med kommunal bevilling for alkohol 1980-2006

	Totalt antall kommuner	Uten salgssteder	Uten skjenkesteder	Uten salgs- eller skjenkesteder
1980	454	213	111	91
1981	454	210	105	86
1982	454	213	108	88
1983	454	209	99	81
1984	454	184	86	66
1985	454	142	71	43
1986	454	123	55	33
1987	454	109	53	27
1988	448	83	51	23
1989*
1990	448	53	34	13
1991	448	53	26	11
1992	439	40	26	9
1993	439	26	18	5
1994	435	24	13	3
1995	435	21	12	2
1996	435	6	9	1
1997	435	6	8	1
1998	435	4	11	1
1999	435	4	8	1
2000	435	4	9	1
2001	435	2	8	1
2002	434	2	9	0
2003	434	0	7	0
2004	434	0	6	0
2005	434	0	6	0
2006	431	0	4	0

*Statistisk sentralbyrå samlet ikke inn oppgaver over antall salgs- og skjenkesteder i 1989

Stadig flere kommuner har både skjenke- og salgsbevillinger. I 2002 var det første året ingen kommuner hadde verken salgs- eller skjenkesteder. Den siste kommunen som verken hadde et salg - eller et skjenkested var Audnedal. I 2003 var det første året ingen kommuner som var uten salgsbevilling, mot 213 i 1980, og 53 i 1990. I 2006 var det 4 kommuner som ikke hadde gitt skjenkebevilling, mot 111 kommuner i 1980, og 34 i 1990. De fire kommunene som ikke hadde skjenkesteder i 2006 var Audnedal, Bjerkreim, Sørreisa og Siljan.

5.2 Tak på antall salgs- og skjenkebevillinger

Noen kommuner vedtar at det ikke skal gis mer enn et bestemt antall bevillinger til salg og/eller skjenking (alkoholoven § 1-7a, tredje ledd).

Tabell 11
Kommuner som har satt tak for antall salgs- og skjenkebevillinger
1995 -2006

	Tak på salgsbevilling	Tak på skjenkebevilling
1995	75	80
1996	68	73
1997	62	63
1998	56	63
1999	59	65
2000	46	61
2001	43	48
2002	37	50
2003	38	50
2004	23	34
2005	26	37
2006	25	33

Tabell 11 viser at det i 2006 var 25 kommuner som hadde satt tak på antall salgsbevillinger, mens 33 kommuner hadde satt tak på antall skjenkebevillinger. I 1995 var det 17 % (75) av alle kommuner som hadde tak på antall salgsbevillinger, mens i 2006 var tallet redusert til 6 % (25). Det samme gjelder for antall kommuner som har tak på antall skjenkebevillinger. I 1995 hadde 18 % (80) av kommunene satt en begrensing for antall skjenkesteder, mens kun 8 % (33) av kommunene benyttet denne muligheten i 2006. Tabell 12 og 13 viser hvilke kommuner dette gjelder.

[Tabell 12 Oversikt over hvilke kommuner som har satt tak på antall salgsbevillinger i 2006](#)

[Tabell 13 Oversikt over hvilke kommuner som har satt tak på antall skjenkebevillinger i 2006](#)

5.3 Bevillingsperiode

Kommunene kan vedta at bevillingsperioden for salg og /eller skjenking av alkohol skal være kortere enn normaltiden på 4 år (alkoholloven § 1-6, andre ledd). I 2005 var det fire kommuner som hadde bestemt at for enkelte av salgsbevillinger for alkoholgruppe 1 skulle bevillingsperioden være kortere enn normaltiden, mens 10 kommuner hadde gjort dette for samtlige salgsbevillinger. De aller fleste hadde da gitt en bevillingsperiode på 2 år. Tilsvarende dataene ble dessverre ikke samlet inn for 2006.

For skjenking av alkoholholdig drikk gruppe 3 (brennevin) oppga 24 kommuner at bevillingsperioden var satt kortere for enkelte skjenkesteder, mens 20 kommuner hadde gjort dette for samtlige skjenkebevillinger. Nesten alle av disse hadde da gitt en bevillingsperiode på 2 år. Når det gjaldt skjenking av alkoholholdig drikk gruppe 1 & 2 oppga 75 kommuner at de hadde satt bevillingsperioden kortere for enkelte, mens 20 kommuner hadde gjort dette for samtlige skjenkebevillinger. Alle disse hadde fastsatt en bevillingsperiode på 2 år.

5.4 Normaltid og maksimaltid for salgs- og skjenkesteder

Ved endringen i alkoholloven i 1997 ble det blant annet innført "normaltider" og "maksimaltider" for salg og skjenking av alkohol. Dersom kommunene selv ikke har regulert tiden, skal lovens normaltid gjelde. Normaltiden for salg er fra klokken 08:00 til 18:00 på hverdager og fra 08:00 til 15:00 på dager før søn- og helligdager (alkoholloven § 3-7). Kommunestyret har anledning til å innskrenke eller utvide salgstidene for det enkelt bevilling eller for alle salgsbevillinger. Salg og utlevering er allikevel forbudt etter klokken 20:00 på hverdager og etter klokken 18:00 på dager før søn- og helligdager unntatt dagen før Kristi Himmelfartsdag. I tillegg kan det bestemmes at salg ikke skal skje på bestemte tider på dagen eller på bestemte ukedager.

Tabell 14

Antall kommuner som har innskrenkninger eller utvidelser i salgstidene for alkoholgruppe 1 1998-2006

	<u>Innskrenkninger</u>				<u>Utvidelser</u>			
	Generelt		Enkelt steder		Generelt		Enkelt steder	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	47	11	11	3	168	40	26	6
1999	46	11	7	2	187	44	35	8
2000	30	7	7	2	213	51	12	3
2001	50	12	3	1	203	47	26	6
2002	29	7	3	1	207	48	32	7
2003	35	8	6	1	232	53	28	6
2004	21	5	1	0,2	268	61	34	8
2005	16	4	1	0,2	272	63	27	6
2006	12	3	6	1,4	260	60	37	9

Tabellen ovenfor viser at det ikke er vanlig å innskrenke salgstidene for alkoholholdig drikk gruppe 1 verken for det enkelte salgssted eller generelt (for alle) i kommunen. Det har vært en markert

nedgang fra 1998 til 2005 når det gjelder generelle innskrenkninger. I denne perioden var det en nedgang fra 11 % til 3 %. Det var derimot mer vanlig å utvide salgstidene. I 1998 utvidet 168 kommuner salgstidene for alkoholgruppe 1 generelt i kommunen, i 2006 var antallet steget til 260 kommuner – 60 % av alle landets kommunestyrer har vedtatt utvidet salgstid for butikksalg.

Her finnes en oversikt over hvilke kommuner som har foretatt utvidelser eller innskrenkninger i salg av alkoholholdig drikk med høyst 4,7 volumprosent alkohol (alkoholholdig drikk gruppe 1)

[Tabell 15 Oversikt over hvilke kommuner som har utvidelser i salgstidene for øl generelt eller for enkelte i 2006](#)

[Tabell 16 Oversikt over hvilke kommuner som har innskrenkninger i salgstidene for øl generelt eller for enkelte i 2006](#)

Loven opererer også med normaltid og makstid for skjenking av alkohol, men det er mulig for kommunen å utvide eller innskrenke skjenketiden – innenfor makstiden.

Normaltiden for skjenking av alkohol med 22 volumprosent eller mer, er mellom kl. 13:00 til 24:00. Skjenking av annen alkoholholdig drikk kan skje fra kl. 08.00 til 01.00.

Skjenking av alkoholholdig drikk med 22 volumprosent alkohol eller mer er ikke lov mellom kl. 03.00 og 13.00. Skjenking av annen alkoholholdig drikk er ikke lov mellom kl. 03.00 og 06.00. Tiden for skjenking av alkoholholdig drikk med 22 volumprosent alkohol eller mer kan ikke fastsettes utover den tid det kan skjenkes annen alkoholholdig drikk (alkoholloven § 4-4, fjerde ledd).

Tabell 17
Antall kommuner som har innskrenkninger eller utvidelser
i skjenketidene for alkoholgruppe 3
(brennevin)
1998-2006

	<u>Innskrenkninger</u>				<u>Utvidelser</u>			
	Generelt		Enkelt steder		Generelt		Enkelt steder	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	6	1	8	2	129	31	98	23
1999	17	4	14	3	138	32	105	25
2000	12	3	12	3	176	42	93	23
2001	17	4	14	3	182	42	81	19
2002	13	3	16	4	184	43	81	19
2003	13	3	18	4	201	46	99	23
2004	7	2	17	4	258	60	85	20
2005	5	1	16	4	245	57	83	19
2006	9	2	15	4	237	55	86	20

Tabell 17 viser at det var svært få kommuner har vedtatt innskrenkninger i skjenketiden i forhold til normaltiden for alkoholgruppe 3, enten for samtlige skjenkesteder i kommunen eller for ett eller flere bestemte skjenkesteder. Mens innskrenkninger i skjenketidene var sjelden, er det langt mer vanlig å utvide skjenketidene. I 2006 var det 55 % av kommunene som hadde utvidet

skjenketidene for alkoholgruppe 3 generelt i kommunen, en liten nedgang fra året før, mens det var 20 % kommuner med utvidelser for enkelte av skjenkestedene.

[Tabell 18 Oversikt hvilke kommuner som har *innskrenkninger* i skjenketidene for alkoholgruppe 3 \(brennevin\) generelt eller for enkelte i 2006](#)

[Tabell 19 Oversikt over hvilke kommuner som har *utvidelser* i skjenketidene for brennevin generelt eller for enkelte i 2006](#)

Tabell 20 viser det samme for skjenketidene av alkoholgruppe 1 & 2. Relativt få kommuner har innført kortere skjenketid enn normaltiden, mens mange kommuner har utvidet den.

Tabell 20

Antall kommuner som har innskrenkninger eller utvidelser i skjenketidene for alkoholgruppe 1 & 2 (øl og vin) 1998-2006

	<u>Innskrenkninger</u>				<u>Utvidelser</u>			
	Generelt		Enkelt steder		Generelt		Enkelt steder	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	29	7	26	6	139	33	112	27
1999	39	9	34	8	152	35	108	25
2000	43	10	35	8	190	45	95	23
2001	52	12	39	9	200	46	88	20
2002	35	8	33	8	198	46	89	21
2003	35	8	37	9	215	50	102	24
2004	28	8	27	8	267	78	84	20
2005	27	6	21	5	254	59	80	19
2006	18	4	24	6	253	59	83	19

Antall kommuner som foretok innskrenkninger i skjenketiden i forhold til normaltiden for alkoholholdig drikk gruppe 1 og 2 i 2006, enten for samtlige skjenkesteder i kommunen eller for enkelte skjenkesteder, viser en nedgang fra 48 til 42 kommuner sammenlignet med året før. Mens innskrenkninger i skjenketidene er sjelden, er det langt mer vanlig å utvide skjenketidene. I 2006 var det 253 kommuner som hadde utvidet skjenketidene for alkoholgruppe 1 og 2 generelt i kommunen, en liten nedgang fra året før, mens det var 83 kommuner med utvidelser for enkelte av skjenkestedene, en økning med tre kommuner fra året før.

[Tabell 21 Oversikt over hvilke kommuner som har *innskrenkninger* i skjenketidene for alkoholholdig drikk gruppe 3, generelt eller for enkelte i 2006](#)

[Tabell 22 Oversikt over hvilke kommuner som har *utvidelser* i skjenketidene for alkoholholdig drikk gruppe 1 & 2 generelt eller for enkelte i 2006](#)

5.5 Vilkår knyttet til salgs- og skjenkebevillingene

Alkoholovens §§ 3-2 og 4-3 gir kommunene mulighet til å sette vilkår for bevilling både for salg og skjenking av alkohol. Bakgrunnen for endringene i alkoholloven i 1997 ved å gi utvidet adgang til å sette vilkår for salg og skjenkebevilling, var å gi kommunene større mulighet til å forme sin egen alkoholpolitikk. Vilråene som settes må imidlertid være i samsvar med alminnelige forvaltningsrettslige regler og være begrunnet i alkoholpolitiske hensyn. Det kan gis både generelle vilkår for alle salgs- eller skjenkesteder og/eller individuelle vilkår som da er knyttet til hvert enkelt bevillingsvedtak.

Tabell 23
Antall og prosent av kommuner som har stilt vilkår for salg og/eller for skjenking av alkohol 1998-2006

	<u>Salgsbevilling</u>		<u>Skjenkebevilling</u>	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	13	3	35	8
1999	18	4	65	15
2000	19	5	82	19
2001	20	6	107	25
2002	15	3	102	24
2003	25	6	134	31
2004	22	5	125	29
2005	19	4	120	28
2006	39	9	111	26

Antallet kommuner som har satt vilkår knyttet til en salgsbevillingen har økt fra 13 kommuner i 1998 til 39 kommuner i 2006. Av de 39 kommunene som har stilt vilkår til salgsbevillingen, oppga 32 hvilken type vilkår som ble stilt. Fem kommuner oppga salg over disk og to kommuner at det ikke skal foregå salg på bestemte ukedager. 25 oppga andre typer vilkår som f eks alkoholholdig drikke ikke skal plasseres ved inngang eller ved kasser.

Langt flere kommuner knytter vilkår til skjenkebevillingene og selv om antallet har variert noe siden 2003, var det 111 kommuner i 2006 oppga at de har satt vilkår. På spørsmålet om type vilkår oppga 38 kommuner at det har satt vilkår om ordensvakt på stedet, 32 kommuner tillater ikke skjenking av brennevin på uteservering, i 28 kommuner må skjenkestedet ha godkjenning av plan- og bydningsetat, 21 har satt vilkår om nedre aldersgrense, 14 kommuner må ha kursing av ansatte, åtte kommuner har satt vilkår om spiseplikt, mens ni har satt vilkår om at en prosentvis andel av omsetningen må være mat.

5.6 Avslag på søknader om salgs- og skjenkebevillinger

Kommunene har mulighet til å avslå en bevillingssøknad om salgs- eller skjenkebevilling med hjemmel i alkoholovens bestemmelser om vandelskrav eller av skjønnsmessig hensyn. Kommunene blir spurt om antall salgs- og skjenkebevillinger som er blitt avslått i løpet av året, og hva årsaken til dette eventuelt var. Tabell 24 nedenfor viser hvor mange kommuner som har avslått en bevilling, fordelt på salgs- og skjenkebevillinger.

Tabell 24
Antall kommuner som har avslått søknader om
salgs- og skjenkebevillinger
2001-2006

	<u>Salgsbevilling</u>		<u>Skjenkebevilling</u>	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
2001	22	5	73	17
2002	12	3	48	11
2003	12	3	47	11
2004	13	3	62	14
2005	9	2	34	8
2006	9	2	42	10

Tabellen viser at det er relativt få kommuner som gir avslag på søknad om skjenkebevilling. I 2001 var det 17 % kommunene som hadde avslått søknader om skjenkebevilling, mens det i 2006 var 10 %. Det er enda færre kommuner som avslår søknader om salgsbevilling. I 2001 var det 5 %, og 2006 var det sunket til 2 %. Det var 9 kommuner som oppga at de hadde avslått søknad om salgsbevilling, og 1 av disse hadde gjort dette på grunn av skjønnsmessige vurderinger. Videre oppga 42 kommuner at de hadde avslått søknader om skjenkebevilling, hvorav 15 oppga at det skyldes økonomisk vandel, 5 klanderverdig vandel i forhold til alkohol lovgivningen, 16 oppga lokalpolitiske hensyn mens fire oppga andre grunner til avslag.

5.7 Klagerett

Om en søker får avslag på sin bevillingssøknad, har vedkommende mulighet til å påklage avslaget til fylkesmannen (Alkoholoven § 1-16). I 2006 oppga 40 kommuner at de hadde vedtak som ble påklaget til fylkesmannen. Dette gjaldt hovedsakelig avslag på søknad om bevilling og på grunn av midlertidig inndratt bevilling.

6. Kontroll og sanksjoner knyttet til bevillingene

6.1 Kontrollutvalgene i kommune

Prinsippet bak det kommunale bevillingssystemet er som nevnt at tilgjengeligheten av alkohol skal reguleres av lokale politiske organer. Det er kommunestyret som i loven er gitt adgang til å gi bevilling, men kommunestyret kan delegeres ansvaret til formannskapet, eller i kommuner med kommuneråd (byråd) til faste utvalg. I alkohollovens § 1-9 gis kommunene myndighet til å kontrollere kommunale salgs- og skjenkebevillinger. Denne kontrollen gjennomføres etter omsetningsforskrift kapittel 9. I 2005 ble forskriftens bestemmelser om plikten til kontrollutvalg og organisering av dette opphevet. Bestemmelsen om at kontrollutvalget skal gi råd og veiledning til bevillingshaverne, styrer og stedfortreder er beholdt i § 9-2, med den endring at "kontrollutvalget" er byttet ut med "kommunen." (SHdirs rundskriv IS-12/2005). Det er nå kommunen som skal påse at det ikke selges eller skjenkes til personer som er åpenbart påvirket, at de ikke overtrer aldersbestemmelsene og at de følger de fastsatte salgs- og skjenketidene (omsetningsforskrift § 9-4).

Tabell 25
Kontrollansvarlig i kommunene
2000-2006

	Helse- og sosialstyret	Eget kommunalt kontrollutvalg	Interkommunalt kontrollutvalg	Formannskap/forvaltn.utvalg	Annet organ
2000	179	133	31	..	54
2001	184	131	28	..	65
2002	158	134	30	..	90
2003	126	118	33	..	130
2004	109	119	39	..	163
2005	102	114	37	..	86
2006	89	81	45	109	107

Tabell 25 viser at i 2006 oppga 89 (21 %) av kommunene at de hadde plassert kontrollfunksjonen i helse- og sosialstyret. 81 (19 %) hadde opprettet et eget kommunalt kontrollutvalg og 45 (10 %) av kommunene deltok i et interkommunalt kontrollutvalg. En fjerdedel oppga at kontrollutvalget var lagt til formannskapet/forvaltningsutvalget og hele 107 (25 %) oppga at kontrollutvalg funksjonen blir ivaretatt av et annet organ.

6.2 Gjennomføring av kontroll i kommunene

Bevillingene (både salg og skjenking) skal kontrolleres så ofte som det er behov, men minst en gang i året. Kommunen skal i løpet av året ha gjennomført minst tre ganger så mange kontroller som antall salgs- og skjenkesteder (jmf omsetningsforskriften § 9-7). Når det gjelder den praktiske gjennomføringen av kontrollen er det opp til kommunen selv å bestemme hvordan denne skal skje.

Tabell 26

**Gjennomføringen av salgs- og skjenkekontrollen i kommunene
1995-2006**

	<u>Salgskontroll</u>				<u>Skjenkekontroll</u>			
	Egne kon-trollører	Felles med andre kommuner	Nærings-middel tilsynet	Vakt selskap	Egne kon-trollører	Felles med andre kommuner	Nærings-middel tilsynet	Vakt selskap
1995	118	66	33	150	115	74	29	152
1996	114	58	33	187	111	61	34	185
1997	112	54	35	195	112	59	32	193
1998	84	53	38	208	85	56	34	202
1999	100	51	36	215	100	49	35	211
2000	73	52	37	239	73	55	32	241
2001	77	55	39	242	77	57	34	243
2002	63	51	37	253	63	50	34	253
2003	65	54	37	257	64	54	32	257
2004	62	63	19	272	61	61	20	274
2005	61	68	14	269	59	67	13	270
2006	66	65	16	280	63	65	14	282

Det har etter hvert blitt relativt vanlig å engasjere et vaktsselskap til å gjennomføre salgs- og skjenkekontrollen – 64 % av samtlige kommuner oppga at de hadde engasjert et vaktsselskap for å gjøre dette. Av samtlige kommuner var det 15 % som oppga at de hadde valgt å ha egne kontrollører - blant disse var større byer som Oslo, Bergen, Kristiansand og Tromsø.

6.3 Avdekkede overtredelser

Nytt i 2006 er spørsmålene om antall avdekkede overtredelser av alkoholloven knyttet til salgs- og skjenkebevillingene. Fra 2001 er det innhentet informasjon om antall inndragninger. Siden en avdekket overtredelse ikke nødvendigvis fører til en inndragning av en bevilling, ønsket vi også informasjon om antall avdekkede overtredelser. 182 kommuner oppgav at det ikke var avdekket overtredelser av alkoholloven i deres kommune i 2006. Som nevnt i del 2 mangler vi data for 2006 fra 25 kommuner og siden spørsmålet om avdekkede overtredelser er nytt i 2006, har vi ikke opplysninger om antall overtredelser fra disse kommunene. Det betyr at antall avdekkende overtredelser antakeligvis er noe underrapportert.

55 kommuner oppga til sammen 190 overtredelser knyttet til salgsbevillingene. Litt under halvparten av disse (25 kommuner) oppga å ha avdekket bare en overtredelse i sin kommune i 2006. De fem kommunene som hadde avdekket flest overtredelser var: Fredrikstad med 10, Namsos med 12, Sarpsborg med 15, Tromsø med 16 og Oslo med 21 overtredelser knyttet til salgsbevillingene.

125 kommuner oppga til sammen 649 overtredelser knyttet til skjenkebevillingene.

76 kommuner oppga mellom en og tre overtredelser, mens 13 kommuner oppga at de har avdekket 10 eller flere overtredelser. Flest overtredelser var avdekket i Oslo med hele 118, deretter kommer Tromsø og Fredrikstad med 31 og Sandnes rapporterer om 29 avdekkede overtredelser.

6.4 Inndragning av salgs- eller skjenkebevilling

Dersom virksomheten ikke drives i samsvar med de krav som alkoholloven stiller kan dette utløse sanksjoner i form av advarsel, eller inndragning av bevillingen for resten av bevillingsperioden eller for et kortere tidsrom. Hvordan overtredelser sanksjoneres i den enkelte kommune har vi ikke oversikt over, men nytt i år er spørsmålet om kommunen har innført et prikkbelastningssystem, det vil si et system hvor det tildeles prikker ved hver overtredelse av alkoholloven eller dens forskrift. Systemet har til hensikt å gjøre bransjen mer bevisst sanksjonene for lovovertrødelse. I 2006 var det bare seks kommuner som oppga å ha innført et slikt system: Agdenes, Bergen, Farsund, Haugesund, Nord-Fron, Rauma og Vinje.

Kommunene har adgang til å inndra en salgs- eller skjenkebevilling (Alkoholloven § 1-8) dersom salg eller skjenking ikke har skjedd i samsvar med alkoholloven eller andre lover med bestemmelser som har sammenheng med alkohollovens formål. Nytt i 2004 var lovparagrafens tredje ledd om at bevillingen kan inndras dersom det gjentatte ganger har foregått narkotikaomsetning på stedet, eller dersom det skjer gjentatt diskriminering av grunner som er nevnt i straffeloven § 349a.

Tabell 27
Antall kommuner som har inndratt
salgs- og skjenkebevillinger og antall inndragninger
2001-2006

	<u>Salgsbevilling</u>		<u>Skjenkebevilling</u>	
	Antall kommuner	Antall inndragninger	Antall kommuner	Antall inndragninger
2001	5	6	27	63
2002	8	18	63	93
2003	8	13	41	77
2004	4	15	44	110
2005	8	21	58	94
2006	19	22	59	128

I 2006 ble det til sammen inndratt 22 salgsbevillinger fordelt på 19 kommuner. Dette betyr at svært få kommuner har inndratt en salgsbevilling og ingen kommuner oppga at bevillingen for salg er inndratt for hele bevillingsperioden. Av disse 19 kommunene, har 16 kommuner oppgitt årsaken til inndragelsen.

Flere kommuner har gitt opplysninger om årsakene til inndragninger uten å oppgi antall. Ingen kommuner oppga å ha inndratt en salgsbevilling pga økonomisk vandel, fire kommuner hadde inndratt salgsbevillinger midlertidig pga salg til åpenbart påvirket kunde. Tre kommuner oppga salg til mindreårige som årsak for inndragning. Den større gruppen er kategorien "annen" grunn. Her nevnes f eks at salget ble utført av person under 18 år, ikke innlevert omsetningsoppgave eller betalt omsetningsgebyr.

I 2006 var det 59 kommuner som oppga at de til sammen hadde inndratt 128 skjenkebevillinger. Det var 22 kommuner som oppga at årsaken til inndragning var overskjenking og skjenking til mindreårige. Det var langt vanligere å inndra en bevilling midlertidig enn ut skjenkeperioden. Svært få kommuner oppga hva som menes med " annen grunn".

7. Kommunale handlingsplaner

Gjennom det kommunale bevillingssystemet kan en tilpasse alkoholpolitikken til lokale forhold, og det gir også mulighet for å utøve lokalt alkoholpolitisk skjønn. På denne måten kan kommunene forme sin egen politikk i den retning de måtte ønske. Alkoholloven bestemmer dessuten at hver kommune skal ha en alkoholpolitisk handlingsplan (§ 1-7d).

Sosial- og helsedirektoratet ønsker også at kommunen utarbeider en rusmiddelpolitisk handlingsplan og har derfor nylig utarbeidet en ny veiledende mal for en slik plan ([se lenke](#)). Det legges vekt på at handlingsplanen bør gi beskrivelse og vurdering av rusmiddelsituasjonen i kommunen, hvilke rusmiddelpolitiske mål kommunen setter seg og hvilke tiltak kommunen vil gjennomføre for å oppnå disse. Det har vært en positiv utvikling i antall kommuner med politiske handlingsplaner på rusmiddelfeltet siden 2001. Det var ca 86 % av landets kommuner som oppga å ha en plan 2006. Fra 2006 ba vi kommune om å spesifiser hvorvidt de hadde alkoholpolitisks handlingsplan , en rusmiddelpolitisk handlingsplan eller en interkommunal handlingsplan.

Tabell 28
Antall kommuner med handlingsplan
2001-2006

	Alkoholpolitisk handlingsplan	Rusmiddelpolitisk handlingsplan	Interkommunal handlingsplan	Ingen	Plan under utarbeidelse	Ikke besvart
2001	334	87	..	11
2002	346	80	..	5
2003	350	77	..	5
2004	366	61	..	7
2005	363	66	..	2
2006	138	212	21	30	30	0

Det er fortsatt 30 kommuner som verken har eller oppgir at planer er under utarbeidelse. Enkelte kommuner (123) har oppgitt at de både har en alkohol- og rusmiddelpolitisk handlingsplan.

[Tabell 29 Oversikt over hvilke kommuner som ikke har handlingsplan i 2006](#)

Litteraturliste

Grytten, L og Søreide, K(1997): Kommunenes rusmiddelarbeid 97. Rusmiddeldirektoratet, Oslo.

Hauge, R(1998): Norsk alkohollovgivning gjennom 1000 år. Rusmiddeldirektoratet, Oslo

Hauge, R og Lohiniva, R (2002): Bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel. En evaluering av endringer i alkoholoven i 1997. SIRUS rapport nr 3/2002. Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo.

Kommunenes rusmiddelarbeid 00. (2000): Rusmiddeldirektoratet, Oslo.

Kommunens forvaltning av alkoholoven 2004 (2005), SIRUS sitt nettsted www.sirus.no.

Lauritzen, H.C (2005): Kommunens forvaltning av alkoholoven 2005 (2006), SIRUS sitt nettsted www.sirus.no.

Lov av 2.juni 1989 nr 27. Om omsetning av alkoholholdig drikk m.v 8Alkoholoven) med endringer, sist ved lov av 16.februar 2007 nr 6 (i kraft 1.mars 2007), samt forskrifter, Cappelen akademiske forlag 2007.

Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m v. Rundskriv I-6/98. Det kongelig sosialhelsedepartement, 1998.

Om endringer i alkoholoven og tilhørende forskrifter, 2005. IS-12/2005, Sosial – og helsedirektoratet.

Veileder for kommunal ruspolitisk handlingsplan, 2006. IS-1362, Sosial – og helsedirektoratet.

Årsberetning og årsregnskap 2006, AS Vinmonopolet.